

Vinkkejä vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen Sininauhaliiton jäsenjärjestöille

Vapaaehtoistoiminta on keskeinen ja tärkeä osa yhdistysten toimintaa. Eettisesti kestävä ja merkityksellinen vapaaehtoistoiminta vaatii yhdistykseltä resursseja, mutta antaa paljon myös takaisin. Vapaaehtoiset toimivat yhdistysten kohtaamien ihmisten rinnalla ja tukena ja tuovat tärkeän lisänsä yhdistysten toimintaan.

Tähän asiakirjaan on koottu Sininauhaliiton vinkkejä vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen. Toivomme, että dokumentti toimii ajatuksia herättävänä muistilistana Sininauhaliiton jäsenjärjestöjen vapaaehtoistoiminnan suunnittelussa.

Tarjoamme Sininauhaliiton jäsenjärjestöille tukea vapaaehtoistoiminnan suunnitteluun ja kehittämiseen.

1. Ennen vapaaehtoistoiminnan aloittamista

Ennen vapaaehtoistoiminnan aloittamista on tärkeää pohtia, miksi organisaatio haluaa vapaaehtoisia osaksi toimintaansa. On tärkeää tiedostaa, että laadukas vapaaehtoistoiminta edellyttää rakenteita, tukea ja huolenpitoa: yhdistyksessä täytyy siis olla **tahtotila** vapaaehtoistoiminnan kehittämiseen.

Keskustelu vapaaehtoistoiminnan merkityksestä ja sen motiivien tiedostaminen kasvattavat järjestön halua sitoutua toimintaan. Toiminnan merkitystä on hyvä tarkastella sekä yksittäisen vapaaehtoisen, taustaorganisaation että yhteiskunnan näkökulmasta.

Vapaaehtoisena toimimisen tulee olla **merkityksellistä** ihmiselle itselleen. Toiminnalla on myös oltava **vastuuhenkilö**. Jos vapaaehtoistoiminnan koordinoivastuuta ei ole nimetty kenellekään, se jää helposti unohduksiin, ja vapaaehtoistyö ei etene ilmoittautumista pidemmälle. Vapaaehtoistoiminnan koordinointiin käytetty aika maksaa itsensä takaisin vahvistuneen ja laajentuneen toiminnan myötä.

Varmista, että resurssit vapaaehtoistoiminnan järjestämiseen ovat kunnossa. Laadukas vapaaehtoistoiminta ei synny pelkästä innostuksesta. On mietittävä, onko yhdistyksellä riittävät resurssit, kuten henkilöstöä, varoja ja osaamista toiminnan organisoimiseksi. Myös yhteistyöverkostot ovat tärkeitä, sillä **yhteistyö** muiden toimijoiden kanssa mahdollistaa vapaaehtoistoiminnan järjestämisen etenkin pienille toimijoille.

Selvät roolit ja tehtävät

Järjestössä on hyvä käydä yhteistä keskustelua siitä, **millaisia tehtäviä sillä on tarjota.** Tulevilla vapaaehtoisilla on monenlaisia elämäntilanteita, ja siksi myös vapaaehtoistehtäviä

on hyvä olla erilaisia: osa enemmän sitoutumista ja aikaa vaativia, osa vähemmän. Tai voisiko olla mahdollista tulla vapaaehtoiseksi vain yksittäiseen tapahtumaan?

On hyvä pohtia, **keitä** mahdolliset vapaaehtoiset voisivat olla: Ovatko he järjestön toiminnan kävijöitä, jotka osallistuvat vapaaehtoistoimintaan osana toipumistaan tai vahvistaakseen osallisuuttaan? Vai onko tarkoitus tavoitella yhdistyksen ulkopuolisia ihmisiä?

Jos yhdistyksessä palkattuja työntekijöitä, on tärkeää selvittää **roolien ja vastuiden erot**. Työntekijän ja vapaaehtoisen roolit ovat lähtökohtaisesti erilaisia, myös vastuukysymysten osalta. Vapaaehtoistehtävät olisi hyvä kuvata sanallisesti: **Mitä eri vapaaehtoistehtäviin kuuluu?**

Tehtävänkuvausten pohtiminen voi edesauttaa myös palkattujen työntekijöiden sitoutumista vapaaehtoisten tukemiseen, poistaa turhia pelkoja sekä tehdä näkyväksi ammatillisen työn ja vapaaehtoistoiminnan rajapinnan. Parhaimmillaan ammattilaisen työ ja vapaaehtoisen rooli täydentävät toisiaan ja mahdollistavat toisilta oppimisen.

2. Hyvinvoinnista huolehtiminen

Vapaaehtoistyössä ei tehdä työsopimusta. Siitä on kuitenkin tehtävä vapaaehtoistyön järjestäjän ja vapaaehtoistyöntekijän kesken **sopimus**, joka velvoittaa kumpaakin osapuolta. Sopimuksen tulee olla henkilökohtainen, ja se voidaan tehdä kirjallisesti tai suullisesti. Suositeltavaa on kuitenkin tehdä **kirjallinen sopimus** väärinkäsitysten välttämiseksi. Ilman sopimusta vapaaehtoistyöntekijän työ jää vaille työturvallisuuslain suojaa. Suojan piiriin kuuluminen edellyttää myös sitä, että vapaaehtoistyö on luonteeltaan samankaltaista kuin järjestön työntekijöiden tekemä työ. Vapaaehtoistyötä ei voi tehdä päihtyneenä.

Sopimus varmistaa myös tiedonsaannin vapaaehtoistyöntekijän **vakuutusturvan** vapaaehtoisuudessa tapahtuvista tapaturmista aiheutuneiden vahinkojen korvaamiseksi. Vapaaehtoistoiminnan järjestäjän on vakuutettava kaikki vapaaehtoiset **ryhmätapaturmavakuutuksella**. Vakuutus on voimassa vapaaehtoistyötä suoritettaessa ja näihin tehtäviin välittömästi liittyvillä meno- ja paluumatkoilla. Sopimukseen kirjataan vakuutusyhtiön nimi ja järjestön vakuutusasioista vastaavan yhteys henkilön tiedot.

Vapaaehtoistyön järjestäjän vastuulla on **huolehtia** vapaaehtoisten **jaksamisesta**. Jos vapaaehtoistoiminta tai vapaaehtoisen elämäntilanne on kuormittava, on tärkeää keskustella asiasta ja tarvittaessa rajata vapaaehtoistoimintaan osallistumista.

Työturvallisuuslaki velvoittaa järjestöjä selvittämään ja arvioimaan myös vapaaehtoistyöntekijöiden työn vaarat ja uhkatekijät. Siksi vapaaehtoistyöstä on tehtävä **riskinarviointi**. Sen yhteydessä voi arvioida myös palkattujen työntekijöiden ja hallitusten jäsenten työn riskit, jolloin arviointi palvelee koko yhdistystä.

Riskinarvioinnissa voi hyödyntää Mieli ry:n opasta *Riskien arviointi vapaaehtoistyössä*. Sen avulla vapaaehtoistyön riskit voidaan arvioida itsenäisesti, kattavasti ja laajasti.

3. Vapaaehtoistoiminnan vaiheet

Vapaaehtoisten rekrytointi

Vapaaehtoisia voi rekrytoida ilmoituksilla esimerkiksi Vapaaehtoistyö.fi -sivuston, ilmoitustaulujen, nettisivujen tai sosiaalisen median kautta. Heitä voi löytyä myös yhteisön sisältä – tärkeää on **kutsua** ihmisiä **mukaan** ja kertoa vapaaehtoistoiminnan mahdollisuudesta. *Vapaaehtoistyön tekeminen Suomessa* -tutkimusraportin mukaan 54 % niistä ihmisistä, jotka eivät tee vapaaehtoistyötä, voisivat tulla mukaan, jos heitä vain pyydettäisiin.

Voisiko vapaaehtoisten rekrytointia tehdä **yhdessä muiden toimijoiden kanssa**? Vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneille voi järjestää esimerkiksi avoimen tutustumisillan. Joka tapauksessa on tärkeää, että yhdistys on määritellyt, miten eri vapaaehtoistehtäviin pääsee mukaan.

Kun yhteydenotto vapaaehtoistoiminnasta kiinnostuneelta ihmiseltä saapuu, **reagoi heti** ja sovi, miten edetään. Vapaaehtoistoiminnasta kiinnostunut henkilö on hyvä tavata, ja hänen kanssaan on hyvä keskustella kiinnostuksen kohteista, yhdistyksen toiminnasta ja tarjolla olevista erilaisista vapaaehtoistehtävistä. Tapaaminen on tärkeä, jotta henkilö saa realistisen kuvan yhdistyksen vapaaehtoistoiminnasta. Myös toimintaa koordinoivan henkilön on tärkeä tavata vapaaehtoinen, jotta voidaan sopia juuri hänelle sopivasta vapaaehtoistehtävästä.

Tapaamisen yhteydessä vapaaehtoisen kanssa voi sopia, miten hän aloittaa vapaaehtoistoiminnan. Osa vapaaehtoistehtävistä edellyttää lyhyttä perehdytystä, osa tiiviimpää koulutusta.

Perehdytyksessä on tärkeää selvittää, mitä vapaaehtoistoiminta on ja millaista vapaaehtoistoimintaa yhdistyksessä on mahdollista tehdä. On olennaista avata järjestön arvot, vapaaehtoisen oikeudet ja velvollisuudet, vakuutusasiat sekä vaitioloon liittyvät asiat.

Kaikkeen vapaaehtoistoimintaan tulisi sisältyä vapaaehtoisuuteen liittyvä peruskoulutus, joka toimii johdatuksena toimintaan. Koulutuksen voi järjestää yhteistyössä useiden toimijoiden kanssa. Pyydä tähän vinkkejä ja materiaalia Sininauhaliitosta.

Yhdistys voi myös määritellä, onko joitain sellaisia talkootyyppejä vapaaehtoistehtäviä, joihin voi tulla mukaan lyhyellä perehdytyksellä toiminnan yhteydessä, ilman laajempaa vapaaehtoistoiminnan perehdytystä.

Vapaaehtoistoiminnan aloitus

Aluksi jokainen uusi vapaaehtoinen perehdytetään tehtäviinsä, hänen kanssaan tehdään **kirjallinen sopimus vapaaehtoistyöstä**, hänelle kerrotaan vakuutusturvasta ja hänelle sovitaan yhteyshenkilö. Samalla sovitaan tehtävän sisällöstä ja yhteydenpitotavasta sekä kerrotaan yhdistyksen käytänteet.

Onnistunut perehdytys antaa vapaaehtoiselle tunteen, että hän on tervetullut, ja häntä todella tarvitaan. Se myös vahvistaa vapaaehtoistyöntekijän sitoutumista, rohkaisee häntä ja ehkäisee epävarmuutta. Jos perehdytys ei ole kunnossa, se muodostaa pullonkaulan koko vapaaehtoistoiminnalle. Ensimmäiset kokemukset ratkaisevat, sitoutuuko vapaaehtoinen tehtäväänsä. Kiireettömään ensikohtaamiseen ja vastaanottamiseen käytetty aika maksaa itsensä takaisin.

Jatkuva koulutus

Yhdistyksen on tarjottava vapaaehtoisille koulutuksellista tukea koko vapaaehtoistoiminnan ajan. Toiminnan tarjoajien on myös varmistettava, että vapaaehtoiselle annetaan mahdollisuus kehittää taitojaan ja osaamistaan.

Koulutukset voivat liittyä itse vapaaehtoistehtävään, tai ne voivat olla muulla tavoin motivoivia ja sitouttavia täydennyskoulutuksia. Suositeltavia ovat esimerkiksi Mielenterveyden ensiapu -koulutukset. Myös Sininauhaliiton jäsenjärjestöilleen tarjoamia koulutuksia kannattaa hyödyntää, sillä ne on tarkoitettu sekä jäsenjärjestöjen työntekijöille että vapaaehtoisille. Myös muiden toimijoiden koulutuksista kannattaa vinkata vapaaehtoisille. Riittävän koulutuksen tarjoaminen on myös turvallisuuskysymys ja osa riskienhallintaa.

4. Konkreettisia neuvoja

Tue vapaaehtoista

On tärkeää pohtia, kuka yhdistyksessä toimii vapaaehtoisten tukihenkilönä. Tukea voidaan tarjota myös ryhmätapaamisten tai työnohjauksen kautta. On olennaista huolehtia vapaaehtoisten jaksamisesta ja luoda toimivat rakenteet vapaaehtoistyön toteuttamiseen.

Työnohjaukselliset keskustelut ovat oleellinen osa vapaaehtoisen hyvinvoinnista huolehtimista, ja niille on hyvä varata riittävästi aikaa. Vapaaehtoiset kohtaavat monenlaisissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä, ja kohtaamiset synnyttävät erilaisia ajatuksia ja tuntemuksia, joita on hyvä päästä purkamaan ja käsittelemään yhdessä työntekijän kanssa. Sininauhaliitosta voit pyytää tukea myös vapaaehtoisten työnohjauksen toteuttamiseen.

Kuuntele ja kiitä

Osoita kiinnostusta vapaaehtoista, hänen työtään ja hänen ajatuksiaan kohtaan. Rakenna yhteyttä vapaaehtoiisiin ja kehitä herkkyyttäsi huomioida jokainen yksilöllisesti. Kannusta vapaaehtoista kertomaan fiiliksistään matalalla kynnyksellä ja kysele kuulumisia. Muita ei voi auttaa, jos ei ensin auta itseään ja pidä huolta omista tarpeistaan.

Kerää vapaaehtoisilta säännöllisesti palautetta esimerkiksi erilaisilla kyselyillä. Kysy pyytää tästä lisätietoa Sininauhaliitosta.

Hyvästä työstä on tärkeää muistaa myös kiittää. Vapaaehtoiset voi huomioida esimerkiksi järjestämällä tulokahvit, tarjoamalla virkistäytymistä sekä järjestämällä tapahtumia.

Selvitä ongelmat ja huomioi kulut

Vapaaehtoisten kanssa saattaa tulla eteen myös haasteita. Heidän elämäntilanteessaan voi tapahtua muutoksia, tai heillä voi olla epärealistisia odotuksia työtä kohtaan. On tärkeää puuttua ongelmiin rohkeasti ja oikea-aikaisesti ennen kuin ne syvenevät.

On hyvä muistaa, että vapaaehtoistoiminnasta koituu kuluja. Vaikka vapaaehtoisille ei makseta palkkaa tai palkkioita, tarvitaan rahaa usein esimerkiksi materiaalikuluihin, tiedotukseen, puhelin-, posti- ja matkakuluihin sekä muuhun toiminnan toteutukseen, kuten vapaaehtoisten koulutukseen ja työstä kiittämiseen.

Tarjota kunnioittava lopetus ja todistus

Vapaaehtoisista ei tule pitää kiinni kynsin ja hampain, sillä tärkeintä toiminnassa on vapaaehtoisen tehtävästä saama ilo ja hyöty. Tehtävän saa lopettaa tai toiminnasta voi ottaa tauon, jos siltä tuntuu. Kun vapaaehtoinen haluaa lopettaa, hänen on voitava lähteä hyvillä mielin. Tarjota vapaaehtoiselle mahdollisuus saada todistus tekemästään vapaaehtoistyöstä.

5. Tukea ja tietoa vapaaehtoistoimintaan

Lisätietoja vapaaehtoistoiminnan toteuttamiseen saat muun muassa Sininauhaliitosta. Yhteystiedot löydät osoitteesta www.sininauhaliitonjasenet.fi

Yleistä tietoa vapaaehtoistoiminnasta ja käytännön vinkkejä vapaaehtoistoiminnan organisointiin saa esimerkiksi [Kansalaisareenan verkkosivuilta](#).

Lisäksi vapaaehtoistoimintaa koordinoivien henkilöiden kannattaa liittyä vapaaehtoistoiminnan koordinaattoreiden osaamisen kehittämiseksi luotuun valtakunnalliseen [Valikkoverkoston](#). Verkoston alueelliset ryhmät tarjoavat

vapaaehtoistoimintaa koordinoiville alustan keskinäisille kohtaamisille, vertaistuelle ja yhteistyölle.

Lähteitä ja lisätietoja

- Elokolo: Kohtaamispaikkatoiminnan käsikirja
- Mieli ry: Arvioi riskit vapaaehtoistyössä! -opas
- Kansalaisareenan verkkomateriaalit
- Työsuojeluhallinnon verkkopalvelu

Ota yhteyttä!

Heidi Eriksson

suunnittelija, hyvinvointi – ja vapaaehtoistyö

heidi.eriksson@sininauha.fi

050-3593846